

**СУҒУРТА ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ МОЛИЯВИЙ
БАРҚАРОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ АСОСИЙ
МЕХАНИЗМЛАРИ**

*Тошкент давлат иқтисодиёт
университети катта ўқитувчиси*

Умарова Г.А.

Аннотация. Ушбу мақолада суғурта фаолиятининг молиявий асослари, суғурта ташкилотларининг молиявий ресурсларини шакллантириш манбалари ва улардан самарали фойдаланиш йўналишлари тадқиқ этилган. Суғурта мукофотлари, суғурта захиралари, устав капитали, қайта суғурталаш операциялари ҳамда инвестицион фаолият суғурта ташкилотларининг молиявий барқарорлигини таъминловчи муҳим омиллар сифатида таҳлил қилинган. Шунингдек, рақамли иқтисодиёт шароитида суғурта компанияларининг молиявий салоҳиятини ошириш, рискларни бошқариш ва активларни диверсификация қилиш масалалари ёритилган. Тадқиқот натижалари асосида суғурта ташкилотларининг молиявий барқарорлигини мустаҳкамлаш бўйича илмий-амалий таклифлар ишлаб чиқилган.

Калим сўзлар: суғурта, суғурта фаолияти, молиявий ресурслар, суғурта мукофоти, суғурта захиралари, устав капитали, қайта суғурталаш, инвестиция, молиявий барқарорлик, суғурта rischi.

Бугунги кунда иқтисодиётда молиявий барқарорликни таъминлаш, турли хил рискларни самарали бошқариш ва хўжалик юритувчи субъектларнинг манфаатларини ҳимоя қилишда суғурта тизимининг аҳамияти тобора ортиб бормоқда. Суғурта фаолияти нафақат жисмоний ва юридик шахсларнинг мулкӣ манфаатларини ҳимоя қилиш, балки иқтисодиётга йўналтириладиган молиявий ресурсларни шакллантиришда ҳам

муҳим ўрин тутди.

Суғурта ташкилотларининг самарали фаолияти, аввало, уларнинг етарли молиявий ресурсларга эга бўлиши ва ушбу ресурслардан оқилона фойдаланишига боғлиқ. Суғурта компанияси томонидан йиғилган суғурта мукофотлари келгусида суғурта товонларини тўлаш, суғурта захираларини шакллантириш, маъмурий харажатларни қоплаш ҳамда инвестиция фаолиятини амалга ошириш учун молиявий база вазифасини бажаради.

Шу нуктаи назардан, суғурта фаолиятининг молиявий асосларини тадқиқ этиш суғурта ташкилотларининг тўлов қобилияти ва молиявий барқарорлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади.

Тадқиқотда суғурта фаолиятининг молиявий асосларини ўрганишда тизимли ёндашув, иқтисодий-статистик таҳлил, таққослаш, гуруҳлаш, индукция ва дедукция усулларида фойдаланилди.

Тадқиқотнинг назарий асосини хорижий ва маҳаллий иқтисодчи олимларнинг суғурта, рискларни бошқариш, молиявий барқарорлик ва инвестиция фаолиятига оид илмий қарашлари ташкил этади. Шунингдек, суғурта ташкилотларининг молиявий фаолиятини баҳолашда қуйидаги асосий кўрсаткичларга эътибор қаратилди:

- суғурта мукофотлари ҳажми;
- суғурта тўловлари ҳажми;
- суғурта захиралари;
- устав капитали;
- активлар ҳажми;
- инвестиция портфели;
- қайта суғурталаш операциялари;
- тўлов қобилияти ва молиявий барқарорлик кўрсаткичлари.

Мазкур кўрсаткичларнинг ўзаро боғлиқлиги суғурта компанияларининг молиявий салоҳиятини комплекс баҳолаш имконини беради.

Суғурта ташкилотининг молиявий асосини бир нечта ўзаро боғлиқ

элементлар ташкил этади. Уларни қуйидагича ифодалаш мумкин:

1-жадвал.

Суғурта фаолиятининг асосий молиявий манбалари¹

№	Молиявий асос элементи	Асосий вазифаси
1	Устав капитали	Суғурта ташкилотининг дастлабки молиявий базасини шакллантириш
2	Суғурта мукофотлари	Суғурта мажбуриятларини молиялаштириш
3	Суғурта захиралари	Келгусидаги суғурта тўловларини таъминлаш
4	Инвестиция даромадлари	Қўшимча молиявий даромад олиш
5	Қайта суғурталаш	Йирик рискларни тақсимлаш
6	Бошқа даромадлар	Компания молиявий натижаларини яхшилаш

Суғурта ташкилотларининг молиявий ресурслари ичида суғурта мукофотлари алоҳида аҳамиятга эга. Суғурта мукофотлари ҳажмининг ўсиши компаниянинг суғурта портфели кенгайиб бораётганини кўрсатиши мумкин. Бироқ мукофотларнинг юқори суръатларда ўсиши ўз-ўзидан компаниянинг молиявий барқарорлигини англамайди. Бунда қабул қилинган рисклар даражаси, суғурта тўловлари динамикаси ва захираларнинг етарлилиги ҳам ҳисобга олиниши лозим.

Суғурта захиралари суғурта ташкилотларининг молиявий барқарорлигини таъминловчи муҳим элементлардан биридир. Суғурта компаниялари келгусида юзага келиши мумкин бўлган суғурта ҳодисалари бўйича ўз мажбуриятларини бажариш мақсадида тегишли захираларни шакллантиради. Захираларнинг етарли даражада шакллантирилмаслиги

¹ Абдурахмонов И.Х. **Суғурта назарияси ва амалиёти**. – Тошкент: “Иқтисод-молия”, 2019.

компаниянинг тўлов қобилиятига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Шу билан бирга, суғурта ташкилотининг устав капитали ҳам муҳим молиявий кафолат вазифасини бажаради. Капиталнинг етарли даражада бўлиши компаниянинг кутилмаган зарарларни қоплаш имкониятини оширади ва мижозлар ҳамда ҳамкорлар олдидаги ишончни мустаҳкамлайди.

Суғурта компанияларининг молиявий ресурсларидан фойдаланишнинг муҳим йўналишларидан бири инвестиция фаолияти ҳисобланади. Суғурта мукофотлари ва вақтинча бўш маблағларни самарали инвестиция қилиш орқали компания қўшимча даромад олиши мумкин.

Инвестицион фаолиятда асосий талаблардан бири — даромадлилиқ, ишончлилиқ, ликвидлилиқ ва диверсификация ўртасида оптимал нисбатни таъминлашдир.

Масалан, суғурта ташкилоти маблағларининг катта қисмини битта инвестиция воситасига йўналтирса, бозордаги салбий ўзгаришлар компаниянинг молиявий ҳолатига жиддий таъсир қилиши мумкин. Шу сабабли инвестиция портфелини диверсификация қилиш молиявий рискларни камайтиришнинг муҳим воситаси ҳисобланади.

Суғурта фаолиятида йирик ва юқори даражадаги рискларнинг мавжудлиги қайта суғурталаш механизмидан фойдаланишни тақозо этади. Қайта суғурталаш орқали суғурта компанияси қабул қилган рискнинг муайян қисмини бошқа суғурта ташкилотига ўтказади.

Бу механизм:

1. йирик зарарларнинг компания молиявий ҳолатига таъсирини камайтиради;
2. суғурта портфелини мувозанатлаш имконини беради;
3. тўлов қобилиятини сақлаб қолишга ёрдам беради;
4. катта ҳажмдаги рискларни қабул қилиш имкониятини оширади.

Шунинг учун қайта суғурталаш суғурта ташкилотининг молиявий барқарорлигини таъминлаш тизимининг ажралмас қисми ҳисобланади.

Суғурта фаолиятининг молиявий асосларини таҳлил қилиш шуни

кўрсатадики, компаниянинг молиявий барқарорлиги фақат капитал ёки суғурта мукофотлари ҳажми билан эмас, балки бир қатор кўрсаткичларнинг ўзаро муносиблиги билан белгиланади.

Хусусан, суғурта мукофотларининг ортиши билан бир вақтда суғурта тўловлари ҳам тез суръатларда ўсса, компаниянинг ликвидлигига босим кучайиши мумкин. Шунинг учун суғурта компаниялари тариф сиёсатини такомиллаштириш, рискларни аниқ баҳолаш ва актуар ҳисоб-китоблар сифатини оширишга алоҳида эътибор қаратиши зарур.

Рақамли иқтисодиёт шароитида суғурта ташкилотларининг молиявий бошқарувида рақамли технологиялардан фойдаланиш ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда. Big Data, сунъий интеллект, автоматлаштирилган риск-скоринг ва рақамли суғурта платформалари рискларни тезкор баҳолаш ва суғурта маҳсулотларини индивидуаллаштириш имконини бермоқда.

Шу билан бирга, рақамлаштириш суғурта компанияларига операцион харажатларни камайтириш, мижозларга хизмат кўрсатиш сифатини ошириш ва молиявий қарорларни тезкор қабул қилиш имконини беради.

Тадқиқот натижалари асосида суғурта фаолиятининг молиявий асослари компанияларнинг барқарор ва узлуксиз фаолият юритишини таъминловчи муҳим иқтисодий механизм эканлиги аниқланди.

Суғурта ташкилотларининг молиявий барқарорлигини ошириш учун қуйидаги йўналишларни устувор деб ҳисоблаш мумкин:

- суғурта ташкилотларининг капитал базасини мустаҳкамлаш;
- суғурта захираларини сифатли шакллантириш;
- рискларни баҳолашнинг замонавий усуллари жорий этиш;
- қайта суғурталаш механизмларидан самарали фойдаланиш;
- инвестиция портфелини диверсификация қилиш;
- актуар ҳисоб-китобларни такомиллаштириш;
- рақамли суғурта хизматларини кенгайтириш;
- Big Data ва сунъий интеллект технологияларидан рискларни бошқаришда фойдаланиш;

- суғурта ташкилотларининг ликвидлиги ва тўлов қобилиятини мунтазам мониторинг қилиш.

Умуман олганда, суғурта фаолиятининг мустаҳкам молиявий асосга эга бўлиши нафақат алоҳида суғурта компаниясининг барқарорлигини, балки миллий молия тизимининг ишончлилиги ва иқтисодиётда рискларни самарали тақсимлаш механизмларининг ривожланишини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Шеннаев Х.М. Суғурта иши. – Тошкент: “Иқтисод-молия”, 2014.
2. Абдурахмонов И.Х. Суғурта назарияси ва амалиёти. – Тошкент: “Иқтисод-молия”, 2019.
3. Абдурахмонов И.Х. Суғурта бозори: назария ва амалиёт. – Тошкент: “Иқтисод-молия”, 2021.
4. Шодмонов Ш.Ш., Гофуров У.В. Иқтисодиёт назарияси. – Тошкент: “Иқтисод-молия”, 2019.
5. Вахабов А.В., Маликов Т.С. Молия. – Тошкент: “Иқтисод-молия”, 2010.
6. Маликов Т.С. Молия: назарий ва амалий масалалар. – Тошкент: “Иқтисод-молия”, 2018.
7. Турсунов Б.О. Корхона молиявий ресурсларини бошқариш ва молиявий барқарорликни таъминлаш масалалари. – Тошкент.